

# Конституційні гарантії захисту прав споживачів: практика Верховного Суду

Автор: Берназюк Ян

Організація: Верховний Суд

Видання: Конституціоналіст · 2024

Дата публікації: 2024-12-30

Постійна адреса:

<https://constitutionalist.com.ua/konstytutsijni-harantii-zakhystu-prav-spozhyvachiv-praktyka-verkhovnoho-sudu/>

## Відомості про автора

Берназюк Ян

доктор юридичних наук, професор

## Анотація

Конституція України у статті 42 закріплює норму згідно з якою, держава захищає права споживачів, здійснює контроль за якістю і безпечністю продукції та усіх видів послуг і робіт, сприяє діяльності громадських організацій споживачів.

Така конституційна гарантія є безумовно надважливою, оскільки виступає прямим продовження іншого зобов'язання, що міститься вже у статті 3 Основного Закону України: людина, її життя, здоров'я і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю.

Додаткової ваги важливості захисту прав споживачів також надає той факт, що це право безпосередньо пов'язано (є фактично продовженням) конституційного права на безпечне для життя і здоров'я довкілля.

Крім того, зобов'язання України здійснювати контроль за якістю і безпечністю продукції та усіх видів послуг і робіт напряду зачіпає питання суспільних (публічних) інтересів як «невидимого» блага, що може зазнати порушення у значній кількості публічно-правових відносин та, відповідно, спорів, що розглядаються в адміністративних судах.

Значно ускладнює вирішення суб'єктами владних повноважень та судами питання захисту прав споживачів ситуація, за якої це право вступає у конкуренцію з правом на підприємницьку діяльність.

Важливо, що конституційна норма, згідно з якою «кожен має право на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом» також закріплена у статті 42 Конституції України.

Тому адміністративні суди мають знаходити справедливий баланс між конституційним правом споживача на якість і безпечність товарів та послуг, а також стимулюванням і захистом підприємництва.

Згідно з позицією Верховного Суду, сформованою та удосконаленою, зокрема у постановках від 09.02.2021 у справі № 856/9/20-а, від 06.04.2021 у справі № 240/8544/20, від 28.07.2021 у справі № 380/744/20, від 26.10.2021 у справі № 400/2936/20, від 05.07.2022 у справі № 522/3740/20, від 18.01.2023 у справі № 500/26/22, від 23.02.2023 у справі № 400/3396/19 та від 04.08.2023 у справі № 320/9672/21, стимулювання підприємницької діяльності, створення привабливого інвестиційного клімату та захист прав інвесторів відноситься до пріоритетів державної політики, оскільки є запорукою економічного зростання та добробуту кожного через збільшення надходжень до державного та місцевих бюджетів, збереження існуючих та створення нових робочих місць, розвитку відповідної територіальної громади; це, зокрема, відповідає положенням частини четвертої статті 13 Конституції України, згідно з якою держава забезпечує захист прав усіх суб'єктів права власності і господарювання, соціальну спрямованість економіки, а також частини першої статті 17 Основного Закону - забезпечення, зокрема економічної безпеки є найважливішою функцією держави, справою всього Українського народу.

Серед правових позицій Верховного Суду, які безпосередньо стосуються конституційних гарантій прав споживачів можна виділити наступні.

1.

Найефективнішим способом обліку споживання природного газу є встановлення лічильників для громадян

Про це зазначено у рішенні, яке ухвалив Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду, розглянувши у касаційному порядку справу № 826/2507/18 за позовом до Кабінету Міністрів України про скасування встановлених 23 березня 2016 року постановою № 203 норм споживання природного газу населенням у разі відсутності газових лічильників.

Верховний Суд залишив без змін рішення судів першої та апеляційної інстанцій, якими скасовано дію норм споживання газу без лічильників, затверджених постановою № 203. Ця постанова визнана протиправною та нечинною через недотримання Урядом при її прийнятті принципів державної регуляторної політики (передбачуваності, плановості, обґрунтованості), відсутності аналізу регуляторного впливу акта, порушення вимог щодо оприлюднення регуляторного акта та документа, що містить аналіз його регуляторного впливу, непогодження акта з Державною регуляторною службою України.

Ухвалюючи рішення, суди врахували позицію уповноваженого органу – Державної регуляторної служби України, яка прийняла рішення про відмову в погодженні проекту регуляторного акта – постанови № 203, оскільки вона не відповідає вимогам статей 4, 5, 8, 9 Закону України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності», а саме: для цілей державного регулювання норм споживання природного газу повинні в обов'язковому порядку додаватись фінансово-економічні розрахунки, які б підтверджували необґрунтованість діючих норм споживання газу. Відсутність таких розрахунків та, відповідно, зміна норм споживання газу для споживачів без лічильників негативно впливає на, зокрема, інтереси населення (інших споживачів, що використовують лічильники) та держави в цілому.

При ухваленні рішення Суд взяв до уваги те, що найефективнішим способом обліку споживання природного газу та забезпечення додаткових заходів, спрямованих на енергоефективність, є встановлення лічильників. При цьому, держава в особі компетентних органів зобов'язана забезпечити доступні умови для встановлення приладів обліку споживання природного газу. З цією метою було прийнято Закон України «Про забезпечення комерційного обліку природного газу».

Згідно із ч. 2 ст. 2 цього Закону з метою забезпечення комерційного обліку природного газу для населення суб'єкти господарювання, що здійснюють розподіл природного газу на відповідній території, оснащують споживачів природного газу - фізичних осіб (населення) індивідуальними лічильниками газу.

Враховуючи зазначене та з метою забезпечення принципу соціальної справедливості, дотримання балансу приватних та публічних інтересів, а також керуючись частиною другою статті 265 КАС України, колегія суддів дійшла висновку, що постанова № 203, втрачає чинність з моменту набрання законної сили рішенням суду у цій справі. Цим самим Верховний Суд захистив споживачів від необґрунтованого донарахування боргу за тривалий час, змінивши рішення судів попередніх інстанцій, які виходили з того, що зазначений акт Кабінету Міністрів України є таким, що не підлягає застосуванню, з моменту його прийняття (2016 рік).

Постанова Верховного Суду від 27 листопада 2018 року у справі № 826/2507/18.

2.

КАС ВС висловив позицію щодо безпеки дитячого одягу

Виведення з обігу виробів, які є небезпечними для дітей, та застосування до суб'єкта господарювання за введення в обіг небезпечної нехарчової продукції штрафних санкцій спрямоване на досягнення справедливого балансу між загальними інтересами суспільства, які полягають у створенні безпечних умов для фізичного розвитку дітей, захисту їх здоров'я від негативного впливу небезпечної нехарчової продукції, та вимогами захисту економічних інтересів окремої особи, зокрема, гарантованого ч. 1 ст. 42 Конституції України права на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом.

Про це зазначила колегія суддів Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду, розглянувши адміністративну справу за позовом ТОВ до Інспекції з питань захисту прав споживачів в Одеській області,

Головного управління Держпродспоживслужби в Одеській області про визнання протиправним і скасування рішень та постанови.

Суть спору полягає в тому, що відповідач вжив обмежувальних (корегувальних) заходів і застосував штрафні санкції до суб'єкта господарської діяльності за введення в обіг небезпечної нехарчової продукції, а саме – дитячого одягу. Товариство просило визнати протиправними та скасувати вказані рішення з посиланням на недотримання справедливого балансу між прийнятим рішенням (вжитими заходами) та суспільною небезпекою від допущеного порушення.

Суд врахував, що відповідно до ст. 4, ч. 1 ст. 5 Закону України «Про загальну безпечність нехарчової продукції» виробники зобов'язані вводити в обіг лише безпечну продукцію; продукція вважається безпечною, якщо вона відповідає вимогам щодо забезпечення безпечності продукції, встановленим законодавством. Згідно з положеннями ст. 15 ГК України у сфері господарювання застосовуються технічні регламенти, стандарти, кодекси усталеної практики та технічні умови.

Так, пункти 2 і 3 Технічного регламенту щодо назв текстильних волокон і маркування текстильних виробів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 14 січня 2009 року № 13, який розроблений на підставі Директиви Європейського Парламенту і Ради ЄС 96/74/ЄС від 16 грудня 1996 року, передбачено, що дія цього Регламенту поширюється на всі види текстильних волокон, інформацію, яка наноситься під час маркування текстильних виробів, і супровідну документацію на такі вироби на різних стадіях їх виготовлення та введення в обіг; вимоги цього Регламенту є обов'язковими для всіх суб'єктів господарювання незалежно від форми власності, сфера діяльності яких поширюється на текстильні волокна і вироби на різних стадіях їх виготовлення та введення в обіг на території України.

Верховний Суд погодився з висновком суду апеляційної інстанції, який скасував рішення суду першої інстанції та залишив позов без задоволення, про те, що ГУ Держпродспоживслужби в Одеській області, приймаючи оскаржувані постанову про накладення штрафних санкцій та рішення про вжиття обмежувальних заходів стосовно ТОВ, діяло в межах своїх повноважень і на підставі чинного законодавства України, а зазначені рішення та постанова були винесені обґрунтовано, з урахуванням усіх обставин, що мають значення для справи та прийнято у спосіб, що відповідає чинному законодавству України.

У цій справі Верховний Суд сформулював правову позицію, відповідно до якої введення в обіг дитячого одягу, виготовленого з використанням неорганічних хімічних волокон, без дотримання встановлених державних стандартів або технічних умов, які можуть бути джерелом негативної дії цілого комплексу хімічних речовин різних за класом небезпечності та впливом на організм дитини, становить ризики для споживачів (користувачів), несумісні із загальною вимогою щодо безпечності продукції.

Постанова Верховного Суду від 24 жовтня 2019 року у справі № 815/1729/16.

3.

Верховний Суд наголосив на необхідності дотримання продавцем обов'язку щодо інформування споживача про ціни товарів, які реалізуються в наборі на кожен вид товарів взятих окремо

У разі продажу декількох товарів однією пропозицією, споживач має право отримати інформацію щодо змісту та вартості пропозиції, а також ціни таких товарів, робіт або послуг, взятих окремо.

До такого висновку дійшла колегія суддів Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду під час розгляду у касаційному порядку адміністративної справи № 817/381/16 за позовом юридичної особи до Інспекції з питань захисту прав споживачів у Рівненській області про визнання протиправними постанови про притягнення до відповідальності.

Суть спору полягає у тому, що дії Товариства стосовно продажу декількох товарів однією пропозицією, згідно висновків відповідача, здійснені з порушенням вимог частини першої-третьої статті 15 Закону України «Про захист прав споживачів».

Відповідач застосував положення пункту 7 частини першої статті 23 Закону України «Про захист прав споживачів», згідно з якими у разі порушення законодавства про захист прав споживачів суб'єкти господарювання сфери торговельного та інших видів обслуговування несуть відповідальність за відсутність

необхідної, доступної, достовірної та своєчасної інформації про продукцію або продавця - у розмірі тридцяти відсотків вартості одержаної для реалізації партії товару, виконаної роботи, наданої послуги, але не менше п'яти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, а у разі, коли відповідно до закону суб'єкт господарської діяльності не веде обов'язковий облік доходів і витрат, - у розмірі п'яти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Постановою суду першої інстанції позов задоволено повністю, з огляду на те, що відповідач не надав суду доказів того, що при реалізації набору товарів була відсутня необхідна, доступна, достовірна та своєчасна інформація про продукцію.

Суд апеляційної інстанції скасував рішення суду першої інстанції про задоволення позову, виходячи з того, що в наборі були відсутні визначені ціни окремо на кожен товар.

Верховний Суд погодився з таким висновком та зазначив, що відповідно до частини першої статті 15 Закону України «Про захист прав споживачів» споживач має право на одержання необхідної, доступної, достовірної та своєчасної інформації про продукцію, що забезпечує можливість її свідомого і компетентного вибору.

Колегією суддів також застосовано частину третьою статті 42 Конституції України, яка передбачає, що держава захищає права споживачів, здійснює контроль за якістю і безпечністю продукції та усіх видів послуг і робіт, сприяє діяльності громадських організацій споживачів; статті 415 та 416 Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, ратифікована Законом України № 1678-VII від 16 вересня 2014 року, відповідно до яких Україна взяла зобов'язання забезпечувати високий рівень захисту прав споживачів, зокрема, через удосконалення інформації, що надається споживачам.

На цій підставі Верховний Суд дійшов висновку, що продавець, який реалізує продукцію, зобов'язаний подавати інформацію про ціну кожної одиниці продукції або однієї категорії продукції та ціну однієї стандартної одиниці цієї продукції, у тому числі у разі, якщо пропонується кілька товарів, робіт або послуг чи їх поєднання в одній пропозиції; невиконання таких вимог може бути підставою для притягнення до відповідальності, передбаченої Законом України «Про захист прав споживачів».

Постанова Верховного Суду від 14 листопада 2019 року у справі № 817/381/16.

4.

Недотримання порядку інформування споживачів про тарифи на житлово-комунальні послуги є підставою для визнання рішень незаконними

Недотримання встановленої законодавством процедури розробки та прийняття актів органів місцевого самоврядування, якими визначено тарифи на житлово-комунальні послуги для населення, зокрема, прийняття таких актів без врахування інтересів осіб, щодо яких такі тарифи будуть застосовуватися, є підставою для визнання незаконними та скасування відповідних рішень органів місцевого самоврядування.

До такого висновку дійшла колегія суддів Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду під час розгляду у касаційному порядку адміністративної справи № 372/2483/16-а за позовом Товариства з обмеженою відповідальністю (надавача житлово-комунальних послуг у відповідному населеному пункті) до селищної ради про визнання протиправним, скасування рішення та зобов'язання вчинити певні дії.

Суть спору полягає у тому, що рішенням селищної ради були скасовані та визнані нечинними з моменту прийняття рішення виконавчого комітету селищної ради, якими погоджено тарифи на водопостачання та водовідведення, а також на вартість виробництва теплової енергії з підстав надходження заяв 11 громадян про скасування (перегляд) тарифів, недопущення необґрунтованого завищення тарифів на житлово-комунальні послуги та істотного перевищення собівартості, а також недотримання процедури громадського обговорення.

Верховний Суд погодився з висновком суду апеляційної інстанції про незаконність рішень виконкому про погодження тарифів на водопостачання, водовідведення та виробництво теплової енергії. Суд касаційної інстанції виходив з того, що законодавством України визначено спеціальний порядок оприлюднення інформації про тарифи на житлово-комунальні послуги.

Колегія суддів Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду зазначила, що до відома споживачів в обов'язковому порядку доводиться інформація про загальний розмір тарифу та його структура (плановані витрати за елементами, прибуток, податок на додану вартість); обґрунтування причин зміни тарифу (зазначення розміру діючого тарифу та відсотка відшкодування затвердженим тарифом собівартості, планового економічно обґрунтованого тарифу, дати, коли тариф востаннє переглядався, причин перегляду тарифу, зазначення відсотка зростання основних складових тарифу (заробітної плати, електроенергії, паливно-мастильних матеріалів), визначення відсотка підвищення тарифу тощо); інша додаткова інформація, визначена суб'єктом господарювання та/або органом, уповноваженим встановлювати тарифи. Зазначена інформація доводиться до відома споживачів шляхом розміщення на офіційному веб-сайті органу місцевого самоврядування в мережі Інтернет (за наявності), у друкованому засобі масової інформації місцевої сфери розповсюдження (перевага надається друкованим засобам масової інформації органу місцевого самоврядування), веб-сайті суб'єкта господарювання (за наявності) та, за необхідності, шляхом розміщення на інформаційних стендах біля адміністративних будинків органів місцевого самоврядування в населених пунктах, де споживачі отримують відповідні послуги. Недотримання встановленого порядку доведення до відома споживачів інформації про тарифи на житлово-комунальні послуги є підставою для визнання відповідних рішень органів місцевого самоврядування про встановлення (погодження), у тому числі зміну, тарифів незаконними та їх скасування.

Постанова Верховного Суду від 29 листопада 2019 року у справі № 372/2483/16-а.

5.

Верховний Суд роз'яснив, у яких випадках підприємці мають здійснювати заходи щодо дотримання рівня шуму відповідно до санітарних норм

Спортивне обладнання, яке використовується у діяльності спортивного клубу, є джерелом перевищення рівня шуму, встановленого санітарними нормами, відтак, на приміщення, в якому таке обладнання розміщено, поширюються вимоги щодо здійснення його власниками (орендарями) заходів з попередження утворення та зниження шуму до рівнів, установлених санітарними нормами.

Про це зазначив Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду, розглянувши адміністративну справу за позовом фізичної особи – підприємця до Управління розвитку споживчого ринку та захисту прав споживачів Одеської міської ради (Управління) про визнання протиправним та скасування припису.

Суть спору полягає у тому, що позивач звернувся до суду з адміністративним позовом, у якому просив визнати протиправним та скасувати припис, яким відповідач зобов'язав його (позивача) надати проектну документацію щодо зменшення впливу звукового навантаження на оточуюче середовище. На обґрунтування позовних вимог позивач зазначив, що у своїй господарській діяльності (діяльність спортивного клубу) він не використовує звуковідтворювальне обладнання, наслідком чого є перевищення рівня шуму, встановленого санітарними нормами, тому відповідно до норм чинного законодавства не зобов'язаний був розробляти проектну документацію щодо зменшення впливу звукового навантаження на оточуюче середовище.

Суди першої та апеляційної інстанцій, відмовляючи у задоволенні адміністративного позову, зазначили, що Управління бере участь в організації благоустрою міста, здійснює заходи державного нагляду (контролю) щодо виявлення та запобігання порушень вимог законодавства суб'єктами господарювання та здійснює самоврядний контроль за станом території об'єктів благоустрою, а тому наділено повноваженнями щодо винесення оскаржуваного припису.

Верховний Суд погодився із висновком судів першої та апеляційної інстанцій з огляду на таке.

Колегія суддів на підставі аналізу положень законів України «Про благоустрій населених пунктів», «Про місцеве самоврядування в Україні», Правил з благоустрою міста Одеси, затверджених рішенням Одеської міської ради від 23 грудня 2011 року № 1631-VI, дійшла висновку, що самоврядний контроль за станом благоустрою міста Одеси здійснюється шляхом проведення перевірок територій зі складанням протоколів і приписів стосовно порушників законодавства; розгляду звернень підприємств, установ, організацій та громадян.

Суд зазначив, що посадові особи Управління наділені повноваженнями виносити приписи, пов'язані з усуненням порушень правил благоустрою.

Верховний Суд також сформулював правову позицію, відповідно до якої у разі здійснення підприємствами, установами, організаціями та громадянами, а також іншими особами діяльності або використання ними звуковідтворювального обладнання, наслідком чого є перевищення рівня шуму, встановленого санітарними нормами, в таких приміщеннях і на таких територіях вони зобов'язані здійснювати заходи щодо попередження утворення та зниження шуму до рівнів, установлених санітарними нормами (у тому числі зобов'язані розробити проектну документацію та виконати заходи щодо зменшення впливу звукового навантаження на оточуюче середовище).

Постанова Верховного Суду від 23 січня 2020 року у справі № 522/20954/16-а.

6.

Верховний Суд роз'яснив правила відбору зразків палива під час реалізації заходів державного контролю

Окремі види продукції потребують врахування певних особливостей в частині відбору зразків, зокрема, це стосується порядку відібрання проб нафти (нафтопродуктів), які є специфічними продуктами, що потребує особливої деталізації порядку відібрання зразків для дослідження.

До такого висновку дійшов Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду, розглянувши у касаційному порядку адміністративну справу за позовом юридичної особи до Головного управління Держпродспоживслужби (ГУ Держпродспоживслужба) про визнання протиправними дій та скасування рішення.

Суть цієї справи полягає у тому, що під час проведення позапланової перевірки суб'єкта господарювання з питань дотримання законодавства про захист прав споживачів посадовими особами ГУ

Держпродспоживслужби відібрано зразки палива, дослідження яких показало, що вміст сірки не відповідає положенням технічного регламенту щодо вимог до автомобільних бензинів, дизельних, суднових та котельних палив, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 1 серпня 2013 року № 927, як Євро-5, а відповідає, як паливо дизельне Євро-4. На підставі отриманих результатів дослідження дизельного палива та за наслідками перевірки ГУ Держпродспоживслужби до позивача застосовано штрафну санкцію.

Не погоджуючись з таким рішенням, позивач звернувся з позовом до суду та в обґрунтування своїх позовних вимог зазначив, що посадовими особами ГУ Держпродспоживслужби під час перевірки було відібрано зразки дизельного Євро-4, сорт С, проте серед наданих до перевірки документів позивачем було помилково долучено сертифікат відповідності на інший вид палива дизельного Євро-5, сорт С.

Судом першої інстанції позов задоволено частково: визнано протиправною та скасовано постанову ГУ Держпродспоживслужби про накладення, в задоволенні іншої частини позовних вимог відмовлено. Частково задовольняючи позовні вимоги, суд першої інстанції виходив з того, що службові особи відповідача при відібранні проб не з'ясували виду палива та не пересвідчилися у правильності відібраного зразка.

Судом апеляційної інстанції апеляційну скаргу ГУ Держпродспоживслужби задоволено, постанову суду першої інстанції скасовано та прийнято нову постанову, якою у задоволенні позову відмовлено.

Задовольняючи апеляційну скаргу, суд апеляційної інстанції виходив з того, що уповноваженим представником суб'єкта господарювання при проведенні перевірки та зазначенні виду дизельного палива, зразок якого було відібрано, не заявлялось будь-яких заперечень з приводу невідповідності відібраного виду палива зазначеному в актах, а також наданих на підтвердження якості документах.

Колегія суддів Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду погодилась з такими висновками суду апеляційної інстанції, враховуючи, що ГУ Держпродспоживслужби дотримано встановленого порядку відібрання зразків дизельного палива.

Суд врахував, що загальний порядок проведення перевірок органами державного нагляду (контролю), до яких відноситься відповідач, відбору зразків продукції визначено законами України «Про захист прав споживачів», «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності». При

цьому дані законодавчі акти зазначають, що порядок і правила відбору зразків встановлюються Кабінетом Міністрів України.

Кабінет Міністрів України постановою від 31 жовтня 2007 року № 1280 затвердив Порядок відбору зразків продукції для визначення її якісних показників та форми акта відбору зразків продукції (далі - Порядок № 1280), який визначає механізм здійснення органами державного нагляду (контролю) відбору зразків продукції у суб'єктів господарювання для проведення експертизи (випробування) та форми акта відбору зразків продукції.

Враховуючи викладене вище, колегія суддів зробила висновок про те, що загальний механізм здійснення органами державного нагляду (контролю) відбору зразків продукції у суб'єктів господарювання для проведення експертизи визначений Законом України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» та Порядком № 1280, водночас, порядок відібрання проб нафти (нафтопродуктів), які є специфічними продуктами, потребує особливої деталізації.

На цій підставі Верховним Судом сформульовано правовий висновок, відповідно до якого передумовою відбору зразків продукції є відповідне рішення керівника органу державного нагляду (контролю) (голови державного колегіального органу) або його заступника (члена державного колегіального органу), яке повинно бути мотивованим згідно із законом. При цьому законодавець зобов'язав посадову особу органу державного нагляду (контролю) до початку відбору зразків продукції довести до відома суб'єкта господарювання, який перевіряється, вказане рішення та роз'яснити йому порядок відбору зразків продукції. Тому ознайомлення представника суб'єкта господарювання з порядком перевірки якості дизельного пального, відсутність зауважень з боку представника суб'єкта господарювання при відібранні зразків дизельного палива у сукупності свідчать про дотримання посадовими особами державного нагляду (контролю) порядку відбору зразків дизельного палива.

Постанова Верховного Суду від 14 липня 2020 року у справі № 808/2525/16

7.

Верховний Суд звернув увагу на важливість виконання органами Держпродспоживслужби зобов'язання щодо забезпечення високого рівня захисту прав споживачів, зокрема, через удосконалення інформації, що надається споживачам

Ненадання суб'єктом господарювання повного переліку технічної документації, склад якої передбачений технічними регламентами, дія яких поширюється на відповідну продукцію, згідно із положеннями статті 29 Закону України «Про державний ринковий нагляд і контроль нехарчової продукції» свідчить про те, що така продукція не відповідає встановленим вимогам.

До такого висновку дійшов Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду, розглянувши у касаційному порядку адміністративну справу за позовом товариства з обмеженою відповідальністю до Головного управління Держпродспоживслужби (ГУ Держпродспоживслужби) про визнання протиправними дій та скасування рішення.

Суть цієї справи полягає у тому, що під час проведення ГУ Держпродспоживслужби позапланової невідної перевірки позивача останньому було запропоновано надати повний пакет технічної документації на деякі види продукції. Після перевірки наданої технічної документації відповідачем встановлено, що товариством не надано документацію (договори, товарно-супровідна документація тощо), що дає змогу встановити найменування та місцезнаходження виробника або особи, яка поставила продукцію, тобто відсутній ланцюг постачання. Крім того, встановлено, що декларація відповідності на продукцію не відповідає вимогам Технічного регламенту з електромагнітної сумісності обладнання, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 29 серпня 2009 року № 785 (далі - Технічний регламент № 785). Також позивачем не надано повного складу технічної документації, а саме: загальні конструкторські та виробничі креслення; описи та пояснення, необхідні для розуміння зазначених креслень та схем і функціонування електрообладнання; результати виконаних проектних розрахунків, проведених перевірок тощо; протоколи випробувань продукції.

З огляду на виявлені у ході перевірки порушення, ГУ Держпродспоживслужбою винесено постанову про накладення на позивача штрафних санкцій та застосування обмежувальних (коригувальних) заходів шляхом обмеження надання вищезазначеної продукції на ринку шляхом приведення продукції у відповідність із встановленими вимогами та тимчасової заборони надання продукції на ринку у відповідності із частиною п'ятою статті 30 Закону України «Про державний ринковий нагляд і контроль нехарчової продукції». Вважаючи такі рішення відповідача протиправними, товариство звернулося із адміністративним позовом до суду.

Судами першої та апеляційної інстанцій у задоволенні позову відмовлено. Судові рішення мотивовано тим, що позивачем не надано будь-яких документів щодо походження придбаної ним продукції, що з урахуванням частини сьомої статті 8 Закону України «Про державний ринковий нагляд і контроль нехарчової продукції» дає підстави для висновку про правомірність застосування до товариства штрафних санкцій за порушення вимог пункту 2 частини другої статті 44 Закону України «Про державний ринковий нагляд і контроль нехарчової продукції» та вжиття обмежувальних заходів.

Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду погодився з такими висновками судів першої та апеляційної інстанцій та залишив касаційну скаргу товариства без задоволення, а рішення судів попередніх інстанцій без змін.

Суд касаційної інстанції виходив із того, що частиною четвертою статті 42 Конституції України передбачено, що держава захищає права споживачів, здійснює контроль за якістю і безпечністю продукції та усіх видів послуг і робіт, сприяє діяльності громадських організацій споживачів.

Крім того, суд врахував, що відповідно до статей 415 та 416 Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, ратифікованої Законом України № 1678-VII від 16 вересня 2014 року, Україна взяла зобов'язання забезпечувати високий рівень захисту прав споживачів, зокрема, через удосконалення інформації, що надається споживачам.

З огляду на те, що у ході розгляду справи у судах першої та апеляційної інстанцій підтвердилось, що товариством подано неповний склад технічної документації, яка повинна бути у наявності відповідно до частини сьомої статті 23 Закону України «Про державний ринковий нагляд і контроль нехарчової продукції», а деякі з поданих документів не відповідають Технічному регламенту № 785, колегія суддів Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду погодилась з висновками судів попередніх інстанцій про правомірність оскаржуваних рішень відповідача та відсутність підстав для задоволення адміністративного позову.

На цій підставі Верховним Судом сформульовано правовий висновок, відповідно до якого однією з вимог законодавства про захист прав споживачів є надання споживачам достовірної та повної інформації про продукцію, яка поставляється або реалізується на території України. У зв'язку з цим відсутність у постачальника або виробника нехарчової продукції повного переліку технічної документації, склад якої передбачений Законом України «Про державний ринковий нагляд і контроль нехарчової продукції» та технічними регламентами, свідчить про те, що така продукція не відповідає встановленим вимогам.

Постанова Верховного Суду від 28 вересня 2020 року у справі № 826/855/16

8.

Верховний Суд вказав на заборону реєстрації потужності з виробництва та/або обігу харчових продуктів у житловому приміщенні

Житловий будинок не є та не може бути місцем реєстрації потужності виробництва за змістом пункту 69 частини першої статті 1 Закону України «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів».

До такого висновку дійшов Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду, розглянувши у касаційному порядку адміністративну справу за позовом фізичної особи-підприємця до Головного управління Держпродспоживслужби (ГУ Держпродспоживслужби) про визнання протиправним та скасування рішення, зобов'язання вчинити певні дії.

Суть цієї справи полягає у тому, що позивач письмово звернувся до ГУ Держпродспоживслужби із заявою про державну реєстрацію потужностей (вид діяльності - реалізація). Згідно заяви вказана діяльність (реалізація) мала здійснюватися оператором ринку за адресою, за якою розміщена квартира у багатоквартирному житловому будинку, не виведена із житлового фонду. Однак, відповідачем відмовлено у реєстрації потужності виробництва за вказаною адресою. Фактичною підставою для відмови у державній реєстрації потужності став висновок суб'єкта владних повноважень про те, що житловий будинок не є та не може бути місцем реєстрації потужності за змістом пункту 69 частини першої статті 1 Закону України «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів», відповідно заява про державну реєстрацію потужності містить неповну інформацію: не зазначено назву (опис) потужності, її адресу, натомість зазначено житловий будинок та його адресу.

Не погоджуючись з таким рішенням та вважаючи його протиправним, позивач звернувся з позовом до суду, обґрунтовуючи позовні вимоги тим, що подана заява та документи відповідають вимогам частини третьої статті 25 Закону України «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів».

Рішенням суду першої інстанції у задоволенні позову відмовлено. Суд виходив з того, що відмова відповідача у державній реєстрації потужності з підстав надання неповної інформації в заяві є правомірною, оскільки повної та точної інформації щодо назви (опису) потужності, її адреси не зазначено, а вказані лише загальні характеристики житлового будинку, як то наявність системи водопостачання, водовідведення, енергозабезпечення. Однак, відомостей щодо наявності чи відсутності системи вентиляції, підтримки температурних режимів, штучного чи природного освітлення для зберігання харчових продуктів, системи дренажу підлоги, системи та заходів дезінфекції у заяві та у додатковій інформації не міститься.

Постановою суду апеляційної інстанції апеляційну скаргу фізичної особи – підприємця задоволено частково, рішення суду першої інстанції скасовано та прийнято нове рішення, яким позов задоволено частково: визнано протиправним та скасовано рішення відповідача про відмову у державній реєстрації потужності та зобов'язано ГУ Держпродспоживслужби повторно розглянути заяву про державну реєстрацію потужності з урахуванням висновків суду, викладених у цій постанові. В задоволенні іншої частини позовних вимог відмовлено.

Частково задовольняючи позовні вимоги, суд апеляційної інстанції виходив з того, що позивачем у поданих до ГУ Держпродспоживслужби заявах вказано усі обов'язкові відомості, а посилання відповідача на зазначення у заяві неповної інформації щодо назви (опису) потужності та її адреси не відповідають фактичним обставинам справи.

Водночас Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду не погодився з такими висновками суду апеляційної інстанції та вказав на законність рішення суду першої інстанції – задовольнив касаційну скаргу ГУ Держпродспоживслужби, постанову суду апеляційної інстанції скасував та залишив у силі рішення суду першої інстанції.

Суд касаційної інстанції врахував, що частиною першою статті 383 Цивільного кодексу України передбачено, що власник житлового будинку, квартири має право використовувати помешкання для власного проживання, проживання членів своєї сім'ї, інших осіб і не має права використовувати його для промислового виробництва.

При цьому адреса потужності повинна відповідати вимогам, визначеним статтею 41 Закону України «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів», а саме: 1) підтримуватися в чистому та робочому стані; 2) бути спланованими, сконструйованими та розміщеними для належного утримання, чищення та/або дезінфекції, запобігання або мінімізації будь-якого забруднення, а також здійснення заходів, необхідних для забезпечення гігієнічних вимог, у тому числі заходів з боротьби із шкідниками, запобігання накопиченню бруду, контакту з токсичними речовинами та матеріалами, забрудненню харчових продуктів, підтримання необхідних температурних режимів; 3) мати належну природну або механічну вентиляцію. Система вентиляції має бути сконструйована таким чином, щоб механічний потік повітря із забрудненої зони не потрапляв до чистої зони, був забезпечений безперешкодний доступ до фільтрів та інших частин, які необхідно чистити або замінювати; 4) забезпечуватися належним природним та/або штучним освітленням приміщення, необхідним для виробництва та/або зберігання харчових продуктів; 5) підлога повинна мати достатню дренажну систему, конструкція якої запобігатиме

ризик забруднення. При відкритих та/або частково відкритих дренажних каналах рух відходів має бути з чистої до забрудненої зони.

На цій підставі Верховним Судом сформульовано правовий висновок, відповідно до якого квартира в багатоквартирному житловому будинку, не виведена із житлового фонду, не може бути зареєстрована як потужність з виробництва та/або обігу харчових продуктів у розумінні Закону України «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів», оскільки існує пряма заборона закону, зокрема, частини першої статті 383 Цивільного кодексу України, на використання квартири не за призначенням.

Постанова Верховного Суду від 30 листопада 2020 року у справі № 520/10868/19

9.

КАС ВС розглянув справу щодо захисту прав споживачів у сфері безпечності харчових продуктів

Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду розглянув у касаційному порядку справу за позовом Товариства, яке просило визнати протиправним та скасувати рішення Головного управління Держпродспоживслужби у м. Києві про тимчасове припинення виробництва та/або обігу харчових продуктів.

Суть цієї справи полягає у тому, що контролюючим органом під час проведення перевірки позивача з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів було відібрано зразки відповідної продукції, про що складено акти. Лабораторне дослідження відібраних зразків показало їх невідповідність за мікробіологічними показниками, що за висновком відповідача є порушенням вимог п. 1 ч. 2 ст. 20, п. 3 ч. 1 ст. 49 Закону України «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів» гігієнічних вимог до виробництва та/або обігу харчових продуктів, що створюють загрозу життю та/або здоров'ю людини. За результатом перевірки винесено припис про усунення порушень вимог законодавства, а також рішення про тимчасове припинення виробництва та/або обігу харчових продуктів, яким позивача було зобов'язано тимчасово припинити діяльність з виробництва та обігу харчових продуктів на потужності товариства в термін 10 робочих днів з дня вручення даного рішення та провести коригувальні дії.

Задовольняючи позовні вимоги, суд першої інстанції, з висновком якого погодився суд апеляційної інстанції, дійшли висновку про недотримання ГУ Держпродспоживслужбою порядку відбору зразків з огляду на те, що посадовими особами відповідача не було відібрано арбітражного зразка. Також суди зазначили, що відповідно до протоколів випробувань, проведених за замовленням позивача, продукція із тієї ж партії, що перевірялася відповідачем, відповідає вимогам законодавства та не містить жодних порушень.

Не погоджуючись з такими висновками судів попередніх інстанцій, ГУ Держпродспоживслужба оскаржила їх до Верховного Суду.

Верховний Суд касаційну скаргу задовольнив частково, скасував рішення судів попередніх інстанцій та направив справу на новий розгляд до суду першої інстанції.

Суд зазначив, що законодавством встановлено відповідний порядок відібрання зразків харчової продукції, включаючи зразки, щодо яких може бути на вимогу суб'єкта господарювання проведене арбітражне дослідження (дослідження арбітражних зразків). Зокрема, такий порядок визначено Законом України від 18 травня 2017 року № 2042-VIII «Про державний контроль за дотриманням законодавства про харчові продукти, корми, побічні продукти тваринного походження, здоров'я та благополуччя тварин» та Порядком відбору зразків та їх перевезення (пересилання) до уповноважених лабораторій для цілей державного контролю, затвердженим наказом Міністерства соціальної політики та продовольства України від 11 жовтня 2018 року № 490.

На підставі аналізу цих нормативно-правових актів колегія суддів з'ясувала, що відбір харчової продукції для лабораторних досліджень здійснюється шляхом відібрання двох юридично та аналітично ідентичних зразків, один з яких направляється до уповноваженої лабораторії для проведення основного лабораторного дослідження (випробування), а другий вручається оператору ринку і зберігається ним на випадок проведення арбітражного лабораторного дослідження. Оператор ринку, який не погоджується з результатами основного лабораторного дослідження, має право подати до компетентного органу заяву про проведення арбітражного лабораторного дослідження. Таке випробування не може проводитися в уповноваженій лабораторії, яка

проводила основне дослідження. У тому разі, якщо протягом п'яти робочих днів з дня отримання оператором ринку повідомлення про результати основного лабораторного дослідження така заява не подана оператором ринку, результати основного випробування, що свідчать про невідповідність, вважаються остаточними.

З огляду на наведене, Верховний Суд дійшов висновку, що арбітражне лабораторне дослідження проводиться з дотриманням встановленої законодавством процедури. Зокрема, у разі незгоди оператора ринку з результатами основного лабораторного дослідження, останній має право провести арбітражне лабораторне дослідження. Для цього оператор ринку подає до компетентного органу заяву про проведення арбітражного лабораторного дослідження (випробування) із зазначенням уповноваженої референс-лабораторії. У разі погодження обраної оператором ринку акредитованої лабораторії проводиться відповідне дослідження. Якщо компетентний орган не погоджує обрану оператором ринку лабораторію, то арбітражне дослідження може бути проведене в іншій акредитованій лабораторії, що визначається компетентним органом. Для проведення арбітражного лабораторного дослідження подається зразок продукції, відібраний компетентним органом та переданий оператору ринку на зберігання.

Розглядаючи справу, Верховний Суд з'ясував, що суди попередніх інстанцій не перевірили та не встановили дотримання позивачем процедури проведення арбітражного дослідження, зокрема: чи повідомляв оператор ринку ГУ Держпродспоживслужбу про намір провести арбітражне дослідження; чи погоджував акредитовану лабораторію, в якій має намір провести таке дослідження; чи передавався на дослідження зразок продукції юридично та аналітично ідентичний тому, який підлягав основному лабораторному дослідженню. У зв'язку з цим колегія суддів вказала на помилковість висновків судів попередніх інстанцій, що стало підставою для скасування судових рішень з направленням справи на новий розгляд до суду першої інстанції.

Постанова Верховного Суду від 17 лютого 2021 року у справі № 640/19248/19

10

Верховний Суд розглянув справу про захист прав споживачів у сфері обігу електротоварів

Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду переглянув у касаційному порядку адміністративну справу за позовом товариства з обмеженою відповідальністю (далі – товариство, позивач) до Головного управління Держпродспоживслужби в Харківській області (далі – ГУ Держпродспоживслужба, відповідач) про визнання протиправними рішень.

Спірні правовідносини виникли у зв'язку із застосуванням відповідачем до товариства обмежувальних (корегувальних) заходів з огляду на виявленні під час перевірки порушення, а саме - нанесення на електрообладнання або на його табличку з технічними даними знаку відповідності технічним регламентам, якщо його нанесення на продукцію передбачено технічним регламентом на відповідний вид продукції.

Вважаючи рішення відповідача про застосування обмежувальних (корегувальних) заходів протиправним, товариство звернулося з позовом до суду.

Рішенням Окружного адміністративного суду м. Києва від 31 березня 2021 року, залишеним без змін постановою Шостого апеляційного адміністративного суду від 27 вересня 2021 року, адміністративний позов задоволено.

Задовольняючи позовні вимоги, суд першої інстанції, з висновком якого погодився суд апеляційної інстанції, виходив з того, що на підтвердження відповідності вимогам технічних регламентів електротоварів позивач надав суду декларації про відповідність, видані уповноваженими органами, а тому суди дійшли висновку про відповідність товарів вимогам Технічного регламенту з електромагнітної сумісності обладнання та Технічного регламенту низьковольтного електричного обладнання підтверджена належним чином відповідними документами.

Крім того, суди першої та апеляційної інстанцій з наданих позивачем доказів встановили, що відповідно до вимог статті 29 Закону України «Про технічні регламенти та оцінку відповідності», пункту 1 Правил та умов нанесення знака відповідності технічним регламентам, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 30 грудня 2015 року № 1184 (далі - Правила № 1184), пункту 42 Технічного регламенту низьковольтного електричного обладнання, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 16 грудня 2015 року № 1067 (далі - Технічний регламент № 1067), пункту 45 Технічного регламенту з електромагнітної сумісності

обладнання, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 16 грудня 2015 року № 1077 (далі - Технічний регламент № 1077), упаковка вищевказаних товарів містить знак відповідності, а тому суди попередніх інстанцій дійшли висновку про те, що спірні рішення відповідача про вжиття позивачем обмежувальних (корегувальних) заходів є протиправними внаслідок, зокрема, необґрунтованості, та підлягають скасуванню.

Верховний Суд лише частково погодився з такими висновками судів попередніх інстанцій, касаційну скаргу ГУ Держпродспоживслужби задовольнив частково, рішення судів попередніх інстанцій змінив, виклавши мотивувальну частину у редакції своєї постанови; в іншій частині рішення Окружного адміністративного суду м. Києва від 31 березня 2021 року та постанову Шостого апеляційного адміністративного суду від 27 вересня 2021 року залишив без змін.

Колегія суддів у складі Верховного Суду на підставі аналізу положень частини другої статті 33 Закону України «Про державний ринковий нагляд і контроль нехарчової продукції», пунктів 28, 42 та 43 Технічного регламенту № 1067, пунктів 32, 44 та 45 Технічного регламенту № 1077 дійшла висновку, що знак відповідності технічним регламентам наноситься на апаратуру або на її табличку з технічними даними таким чином, щоб він був видимим, розбірливим і незмивним. Водночас, законодавцем передбачено виключення з загального правила нанесення знака відповідності технічним регламентам безпосередньо на пакування та на супровідні документи продукції лише в тому випадку, коли це є неможливим або не виправданим через характер продукції. Тобто коли через технічні характеристики продукції є неможливим забезпечити нанесення знака відповідності на цю продукцію таким чином, щоб він був видимим, розбірливим і незмивним.

Враховуючи наведене, колегія суддів дійшла висновку, що виключно у разі коли це є неможливим або не виправданим через характер електрообладнання, знак відповідності технічним регламентам наноситься на пакування та на супровідні документи.

Верховний Суд також нагадав про пріоритетність життя та здоров'я людини у сфері захисту прав споживачів, що забезпечується, у тому числі належним інформуванням споживачів про якість товару, його відповідність встановленим вимогам.

Разом з тим, оскільки, саме по собі, нанесення знака відповідності технічним регламентам не безпосередньо на виробі, а на його упаковку, з урахуванням встановлення судами фактичної відповідності таких виробів технічним регламентам, не свідчить про небезпечність або ризикованість продукції, колегія суддів погодилась з висновками судів попередніх інстанцій про те, що застосування обмежувальних заходів за вказане порушення суперечить положенням статті 28 Закону України «Про державний ринковий нагляд і контроль нехарчової продукції».

З огляду на вищезазначене, Верховний Суд сформулював правовий висновок про те, що частину другу статті 33 Закону України «Про державний ринковий нагляд і контроль нехарчової продукції» у системному зв'язку з положеннями пунктів 28, 42, 43 Технічного регламенту № 1067, пунктів 32, 44 та 45 Технічного регламенту № 1077 необхідно розуміти так, що законодавець надає право виробникам (або його уповноваженим представникам) наносити знак відповідності на пакування товару та супровідні документи виключно у випадку, коли є неможливим нанесення видимого, розбірливого та незмивного знака відповідності технічним регламентам на виріб виключно через його технічні характеристики розміри, матеріал, можливість пошкодження продукції. Такі умови як виробництво електротоварів для багатьох країн та неможливість у зв'язку з цим нанесення на корпусі товарів безпосередньо на виробничих лініях компаній-виробників не звільняють від обов'язку щодо дотримання наведених правових норм.

Постанова Верховного Суду від 31 січня 2022 року у справі № 640/15352/19

11.

Верховний Суд розглянув справу щодо відповідності введених в обіг на території України іграшок технічним регламентам

Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду переглянув у касаційному порядку адміністративну справу за позовом товариства з обмеженою відповідальністю «АТБ-Маркет» (далі – ТОВ

«АТБ-Маркет», позивач) до Головного управління Держпродспоживслужби в Київській області (далі – ГУ Держпродспоживслужби, відповідач) про визнання протиправними та скасування постанови і рішення.

Спільні правовідносини виникли у зв'язку із накладенням ГУ Держпродспоживслужби на позивача штрафних санкцій та обмежувальних коригувальних заходів за виявлені під час перевірки характеристик продукції порушення, а саме – за відсутність на іграшці або етикетці (ярлику) чи на її пакуванні знаку відповідності технічним регламентам.

Рішенням Дніпропетровського окружного адміністративного суду від 22 березня 2021 року, залишеним без змін постановою Третього апеляційного адміністративного суду від 10 серпня 2021 року, адміністративний позов задоволено.

Задовольняючи позовні вимоги, суд першої інстанції, з висновком якого погодився суд апеляційної інстанції, виходив з того, що товар «костюм карнавальний для дівчаток», артикул MLCM191025, є товаром, який підпадає під визначення пункту 19 Додатку 1 Технічного регламенту, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 151 від 28 лютого 2018 року, а саме - модні аксесуари для дітей, не призначені для використання у грі. Таким чином, за висновком судів, вказаний товар є продукцією, яка не вважається іграшкою відповідно до Технічного регламенту безпечності іграшок та, як наслідок, на її пакуванні не повинен міститися знак відповідності технічним регламентам, про що зазначено відповідачем в рішенні про вжиття обмежувальних (коригувальних) заходів.

Верховний Суд не погодився з такими висновками судів попередніх інстанцій, касаційну скаргу ГУ Держпродспоживслужби задовольнив, рішення судів першої та апеляційної інстанцій скасував та ухвалив нове рішення про відмову у задоволенні позову.

Колегія суддів у складі Верховного Суду на підставі аналізу положень статті 44 Закону України «Про державний ринковий нагляд і контроль нехарчової продукції», Технічного регламенту № 151 та ДСТУ № 2029-29 «Іграшки. Предмети ігрового вжиття» Загальні технічні умови» дійшла висновку, що на території України введенні в обіг іграшки мають відповідати вимогам Технічного регламенту № 151, про що свідчить нанесення знака відповідності технічним регламентам згідно із загальними принципами маркування, установленними законом.

Для надання правильної правової оцінки спірним правовідносинам Суд зазначив, що вирішальне значення має кваліфікація товару «карнавальний костюм для дівчаток», артикул MLCM191025, як іграшки або віднесення його до інших типів товарів.

Вирішуючи це питання, Верховний Суд дійшов висновку, що у силу положень пунктів 2, 3 Технічного регламенту № 151, останній поширюється на продукцію, що розроблена або призначена для використання у грі дітьми віком до 14 років, тобто вирішальною ознакою поняття «іграшка» є факт її використання у грі дітьми віком до 14 років; за цією ознакою окремі елементи, що входять до комплектації спірного товару, слід вважати іграшкою.

Колегія суддів також врахувала особливий характер спірних правовідносин, в яких дії ГУ Держпродспоживслужби спрямовані на захист суспільно важливого інтересу, а саме - захисту життя та здоров'я дітей.

З огляду на вищезазначене, Верховний Суд зазначив, що на території України введені в обіг іграшки мають відповідати вимогам Технічного регламенту № 151, про що свідчить нанесення знака відповідності технічним регламентам згідно із загальними принципами маркування, установленними законом. При цьому, вжиття органами Держпродспоживслужби обмежувальних заходів, за наявності для цього правових підстав, спрямовано на досягнення справедливого балансу між загальними інтересами суспільства, які полягають у створенні безпечних умов для фізичного розвитку дітей, захисту їх здоров'я від негативного впливу небезпечної нехарчової продукції, та вимогами захисту економічних інтересів окремої особи, зокрема, гарантованого частиною першою статті 42 Конституції України права на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом.

Постанова Верховного Суду від 7 лютого 2022 року у справі № 160/643/21

Щодо притягнення до відповідальності за порушення встановлених законодавством гігієнічних вимог до виробництва та/або обігу харчових продуктів в умовах надзвичайної ситуації, пов'язаної з епідеміологічним спалахом небезпечних інфекційних хвороб

ТОВ «Омега» звернулось з адміністративним позовом до Головного управління Держпродспоживслужби (далі - ГУ Держпродспоживслужби), в якому просить визнати протиправною та скасувати постанову ГУ Держпродспоживслужби про накладення штрафу, передбаченого ст. 65 Закону України «Про державний контроль за дотриманням законодавства про харчові продукти, корми, побічні продукти тваринного походження, здоров'я та благополуччя тварин».

Рішенням окружного адміністративного суду позов задоволено.

Постановою апеляційного адміністративного суду рішення окружного адміністративного суду скасовано та прийнято нову постанову, якою у задоволенні позовних вимог відмовлено.

ТОВ «Омега» стверджує, що наразі відсутній висновок Верховного Суду щодо питання застосування п. 1 ч. 1 ст. 65 Закону України «Про державний контроль за дотриманням законодавства про харчові продукти, корми, побічні продукти тваринного походження, здоров'я та благополуччя тварин» та просить сформулювати такий висновок, зокрема, про те, що для притягнення операторів ринку до відповідальності необхідне одночасне існування двох умов: по-перше, факту порушення встановлених законодавством гігієнічних вимог до виробництва та/або обігу харчових продуктів та, по-друге, створення загрози для життя та здоров'я людини.

Штрафна санкція до позивача застосована відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 65 Закону України «Про державний контроль за дотриманням законодавства про харчові продукти, корми, побічні продукти тваринного походження, здоров'я та благополуччя тварин», відповідно до якого оператори ринку несуть відповідальність, зокрема за порушення встановлених законодавством гігієнічних вимог до виробництва та/або обігу харчових продуктів або кормів, якщо це створює загрозу для життя та/або здоров'я людини або тварини.

Колегія суддів погоджується з доводами скаржника, що конструкція цієї правової норми передбачає, що для притягнення операторів ринку до відповідальності необхідне одночасне існування двох умов: по-перше, факт порушення встановлених законодавством гігієнічних вимог до виробництва та/або обігу харчових продуктів та, по-друге, створення загрози для життя та здоров'я людини. Разом з тим, умова щодо створення загрози для життя та здоров'я людини в умовах дії карантинних обмежень для суб'єктів господарювання виражається безпосередньо у порушенні такими суб'єктами відповідних обмежень.

Зокрема, відповідно до ст. 1 Закону України «Про захист населення від інфекційних хвороб» карантин - адміністративні та медико-санітарні заходи, що застосовуються для запобігання поширенню особливо небезпечних інфекційних хвороб.

Згідно зі ст. 10 цього ж Закону основними принципами профілактики інфекційних хвороб є, зокрема:

визнання захисту населення від інфекційних хвороб одним із пріоритетних напрямів діяльності органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування;

дотримання підприємствами, установами, організаціями незалежно від форм власності та громадянами санітарно-гігієнічних та санітарно-протиепідемічних правил і норм при здійсненні будь-яких видів діяльності.

В умовах надзвичайної ситуації, пов'язаної з епідеміологічним спалахом небезпечних інфекційних хвороб, сам факт недотримання суб'єктом господарювання карантинних обмежень, визнаних доцільними та обґрунтованими у встановленому порядку уповноваженим суб'єктом, створює загрозу для життя та/або здоров'я людей.

Постанова Верховного Суду від 15 лютого 2022 року у справі № 160/8569/20.

13.

Верховний Суд вирішив спір щодо обмежувальних (корегувальних) заходів до АЗС за продаж автомобільних бензинів та дизельного палива

Верховний Суд переглянув у касаційному порядку адміністративну справу за позовом товариства (далі – позивач) до Державної екологічної інспекції в Кіровоградській області (далі – Держекоінспекція, відповідач) про визнання протиправними та скасування рішення та постанови.

Спір у цій справі виник щодо призначення та проведення відповідачем планової перевірки характеристик продукції товариства, а саме: автомобільних бензинів, дизельного, суднового та котельного палива. На думку позивача, така перевірка призначена відповідачем неправомірно, за відсутності на це законних підстав, оскільки під час перевірки були допущені численні порушення прав позивача, передбачені Законом України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності».

Судами першої та апеляційної інстанцій у задоволенні позову відмовлено, оскільки суди дійшли висновку про обґрунтованість та правомірність застосування до позивача обмежувальних (корегувальних) заходів, а також правомірність накладення на позивача штрафних санкцій за порушення вимог Закону України «Про державний ринковий нагляд і контроль нехарчової продукції».

Звертаючись до Верховного Суду із касаційною скаргою на рішення судів першої та апеляційної інстанцій, товариство зазначило, що судами безпідставно не застосовано до спірних правовідносин Закон України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності», у зв'язку з цим, на думку скажника, суди дійшли необґрунтованого висновку про правомірність застосування до позивача обмежувальних (коригувальних) заходів.

За наслідками касаційного перегляду оскаржуваних судових рішень Верховний Суд скаргу товариства залишив без задоволення, а рішення судів попередніх інстанцій – без змін, виходячи з наступного.

Відповідно до статті 1 Закону України «Про державний ринковий нагляд і контроль нехарчової продукції» державний ринковий – діяльність органів ринкового нагляду з метою забезпечення відповідності продукції встановленим вимогам, а також забезпечення відсутності загроз суспільним інтересам.

Згідно з частиною першою статті 2 Закону України «Про державний ринковий нагляд і контроль нехарчової продукції» дія цього Закону поширюється на відносини щодо:

здійснення ринкового нагляду за продукцією, що охоплюється встановленими вимогами, крім видів продукції, зазначених у частині п'ятій цієї статті;

здійснення контролю всієї продукції, крім видів продукції, зазначених у частині п'ятій цієї статті.

Суд також врахував положення статті 3 Закону України «Про державний ринковий нагляд і контроль нехарчової продукції», якою передбачено, що законодавство України про державний ринковий нагляд і контроль продукції складається з цього Закону, Закону України «Про загальну безпечність нехарчової продукції», інших нормативно-правових актів, що регулюють відносини в цій сфері, у тому числі технічних регламентів.

У свою чергу, згідно з частиною другою статті 2 Закону України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» дія цього Закону не поширюється на відносини, що виникають під час здійснення, зокрема заходів державного ринкового нагляду та контролю нехарчової продукції.

На підставі аналізу наведених правових норм, колегія суддів Верховного Суду погодилась із висновками судів попередніх інстанцій про необхідність застосування до спірних правовідносин положень спеціального Закону України «Про державний ринковий нагляд і контроль нехарчової продукції».

Крім того, Верховний Суд врахував позицію про пріоритетність життя та здоров'я людини у сфері захисту прав споживачів, що забезпечується, у тому числі належним інформуванням споживачів про якість товару, його відповідність встановленим вимогам та технічним регламентам, а також те, що спірні рішення відповідача про вжиття коригувальних (обмежувальних) заходів та постанови про накладення штрафних санкцій, прийняті, передусім, з метою попередження розповсюдження бензину та дизельного палива, що не відповідають вимогам технічних регламентів, тобто вимогам якості та безпечності для життя та здоров'я людини.

Верховний Суд сформулював правовий висновок, відповідно до якого правовідносини, які виникають у сфері здійснення заходів державного ринкового нагляду та контролю нехарчової продукції, регулюються

спеціальними законами України «Про державний ринковий нагляд і контроль нехарчової продукції», «Про загальну безпечність нехарчової продукції», технічними регламентами та іншими нормативно-правовими актами, що визначають особливий порядок здійснення перевірок характеристик продукції, у тому числі відбору зразків продукції та їх експертизи (випробування), вжиття обмежувальних (корегувальних) заходів, а також здійснення контролю стану виконання рішень про вжиття обмежувальних (корегувальних) заходів.

Постанова Верховного Суду від 5 травня 2022 року у справі № 520/7184/19

14.

КАС ВС висловив позицію щодо маркування харчових продуктів

Підприємство (молочний завод) звернулося до суду з позовом, в якому просило визнати недійсним та скасувати рішення ГУ Держпродспоживслужби про відкликання з обігу харчових продуктів. Таке рішення було прийнято в межах інспекційного заходу щодо додержання вимог законодавства у сфері безпечності харчових продуктів, яке було здійснено на підставі звернення громадянина стосовно маркування харчового продукту «Продукт рослинно-вершковий «Екстра» 82,5% жиру».

Відмовляючи у задоволенні позовних вимог, суд першої інстанції, з висновком якого погодився суд апеляційної інстанції, виходив з того, що позивачем не дотримано вимог до розміщення та представлення обов'язкової інформації про харчовий продукт на маркованій одиниці продукту, зокрема, вказана на одному полі видимої поверхні упаковки назва харчового продукту «Екстра 82,5% жиру», не є його офіційною назвою згідно нормативно-правового документу «Продукт рослинно-вершковий. Технічні умови». Крім того, суди вказали, що наявне маркування продукту не надає споживачу точної інформації стосовно назви продукту, а саме: «Екстра 82,5% жиру», що вказана на поверхні упаковки не є точною, а є такою, що може вводити в оману споживача.

Не погодившись із рішеннями судів попередніх інстанцій, позивач оскаржив їх до Верховного Суду. Обґрунтовуючи касаційну скаргу, скажчик, зокрема зазначив, що суди попередніх інстанцій неправильно застосували у спірних правовідносинах положення статей 5, 6 та 8 Закону України «Про інформацію для споживачів щодо харчових продуктів», у зв'язку із чим, на його думку, суди дійшли помилкового висновку про правомірність прийнятого органом державного контролю рішення про вилучення з обігу продукції.

Верховний Суд залишив касаційну скаргу без задоволення, а оскаржувані судові рішення – без змін.

На підставі аналізу Закону України «Про інформацію для споживачів щодо харчових продуктів» колегія суддів КАС ВС дійшла висновку, що одним із способів захисту прав споживачів, забезпечення високого рівня захисту здоров'я громадян і задоволення їхніх соціальних та економічних інтересів є надання споживачам повної, достовірної та чіткої інформації у доступній формі про харчові продукти. Для цього ст. 6 Закону передбачено перелік відомостей про продукцію, яка обов'язково повинна міститися на фасованій продукції безпосередньо на упаковці або етикетці, приєднаній до неї, на видному місці та, за потреби, наноситися у спосіб, що унеможливило її видалення. При цьому інформація про назву харчового продукту, яка є його офіційною назвою або, за її відсутності, звичайною чи описовою назвою, кількість харчового продукту в установлених одиницях вимірювання та для напоїв із вмістом спирту етилового понад 1,2 відсотка об'ємних одиниць - фактичний вміст спирту у напої, має наводитися в одному полі видимості.

Суд зазначив, що підставою для інспектування відповідача було звернення фізичної особи про порушення її прав, законних інтересів, що узгоджується з вимогами ст. 18 Закону України «Про державний контроль за дотриманням законодавства про харчові продукти, корми, побічні продукти тваринного походження, здоров'я та благополуччя тварин».

Крім того, як встановлено судами попередніх інстанцій, оператором ринку не надано інформацію про затверджений дизайн упаковки продукту рослинно-вершкового «Екстра» 82,5 %, що свідчить про те, що ця назва не є офіційною назвою цього продукту.

Ураховуючи те, що відповідачем було доведено вчинення позивачем порушення частин третьої та сьомої статті 8, частини першої статті 11 Закону України «Про інформацію для споживачів щодо харчових продуктів», колегія суддів погоджується з висновком судів попередніх інстанцій про те, що рішення про

відкликання з обігу харчових продуктів, яким позивача зобов'язано виправити маркування упаковки, є таким, що відповідає закону, винесено відповідачем на підставі та у межах визначених законом повноважень.

Суд також зауважив, що введення в оману споживачів поданням на маркуванні неоднозначної інформації про належність товару до рослинно-вершкового може також спричинити негативні наслідки для життя та здоров'я окремої категорії споживачів з особливої групи ризику або внаслідок тривалого споживання.

Постанова Верховного Суду від 7 липня 2022 року у справі № 560/2260/21

15.

КАС ВС висловив позицію щодо чинників, які свідчать про безпечність нехарчової продукції

Фізична особа – підприємець оскаржила до суду рішення і постанови ГУ Держпродспоживслужби про вжиття обмежувальних (коригувальних) заходів та накладення штрафних санкцій через невідповідність продукції вимогам, а саме за відсутність на електроприладах інформації про імпортера, а також неповну інформацію про заходи з безпечного користування приладом.

Відмовляючи в задоволенні позовних вимог, суд першої інстанції виходив із того, що відсутність повної інформації, яка вимагається технічними регламентами та державними стандартами, щодо продукції є, за визначених обставин справи та з урахуванням оцінки ризику, підставою вважати, що така продукція становить високий рівень небезпеки для споживачів, а тому відповідач правомірно застосував щодо такої продукції обмежувальні заходи з наданням позивачеві строку для усунення виявлених порушень.

Натомість суд апеляційної інстанції зазначив, що оскільки за результатами експертизи встановлено лише незначну невідповідність відібраної продукції нормам ДСТУ в частині відсутності положень про використання продукції дітьми до 8 років та особами з обмеженими можливостями, про попередження про можливі травми від неправильного використання та інформації щодо типу кріплення та заміни шнура, то така продукція не може вважатися небезпечною та, відповідно, застосування відповідачем обмежувальних заходів щодо такої продукції є неправомірним.

Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду касаційну скаргу ГУ Держпродспоживслужби задовольнив, скасував рішення суду апеляційної інстанції, а рішення суду першої інстанції залишив у силі.

На підставі аналізу статей 1 та 5 Закону України «Про загальну безпечність нехарчової продукції» Суд дійшов висновку, що нехарчова продукція вважається безпечною, якщо вона не становить жодного ризику чи становить лише мінімальні ризики, зумовлені використанням такої продукції, зокрема, за умови відповідності такої продукції національним стандартам, що гармонізовані з відповідними європейськими стандартами, технічним регламентам, очікування споживачів (користувачів) щодо безпечності продукції за звичайних або обґрунтовано передбачуваних умов її використання, у тому числі з урахуванням особливостей використання такої продукції певними категоріями осіб.

Отже, побутова техніка, інша нехарчова продукція, щодо якої відсутня повна та вичерпна інформація щодо безпечності її використання, застереження щодо споживання чи використання продукції певними категоріями населення (дітьми, вагітними жінками, людьми похилого віку тощо), а також інформація про інші важливі попередження щодо способу та особливостей її використання, не може вважатися безпечною, оскільки може становити загрозу для життя та здоров'я особи при недотриманні відповідних умов і застережень щодо її використання.

Водночас державним стандартом та технічними регламентами чітко визначено вимоги до обсягу й повноти інформації, яка повинна міститися, зокрема, в інструкції з експлуатації обладнання, тому відсутність такої інформації є підставою вважати, що відповідна продукція не відповідає державним стандартам та технічним регламентам.

Крім того, як встановили суди попередніх інстанцій, рішення про вжиття обмежувальних (коригувальних) заходів не були виконані у визначений термін, зокрема, шляхом співпраці із суб'єктами господарювання в ланцюгу постачання відповідно до вимог ст. 30 Закону України «Про державний ринковий нагляд і контроль нехарчової продукції».

Суд зазначив, що суб'єктами господарювання в ланцюгу постачання є не лише особа, у якої було придбано продукцію, а й виробник продукції, імпортер. При цьому з метою усунення формальної невідповідності, приведення продукції у відповідність до встановлених вимог суб'єкт господарювання має право звернутися до будь-якого суб'єкта господарювання в ланцюгу постачання, в тому числі до виробника цієї продукції, а також вжити всіх можливих заходів для повідомлення постачальника про виявлену невідповідність встановленим вимогам. Законом не обмежено розповсюджувачів, котрими всупереч вимогам чинного законодавства було надано на ринку продукцію, що не відповідає встановленим вимогам, у виборі способів співпраці із суб'єктами господарювання в ланцюгу постачання з метою усунення формальної невідповідності. Однак необхідність ефективної співпраці між собою з метою забезпечення відповідності продукції встановленим вимогам визначено як обов'язок з метою досягнення встановлених Законом цілей.

Суд зауважив, що розповсюджувач перед наданням продукції на ринку забезпечує перевірку на відповідність продукції встановленим вимогам. Проте позивач цього не зробив і надав продукцію, яка не відповідає встановленим вимогам, на ринок.

Постанова Верховного Суду від 7 вересня 2022 року у справі № 440/539/21

16.

Верховний Суд визначив, за яких умов вимога Держпродспоживслужби про усунення продавцем електротехніки невідповідності товарів вимогам технічного регламенту вважається виконаною

У провадженні Верховного Суду перебувала справа за позовом фізичної особи-підприємця (далі - позивач) до Головного управління Держпродспоживслужби (далі - відповідач) про визнання протиправними та скасування постанов.

Предметом спору у цій справі було визнання протиправними та скасування рішень відповідача про вжиття до суб'єкта господарювання як розповсюджувача радіотоварів (ТМ «APPLE» та ТМ «Xiaomi») обмежувальних заходів, прийнятих за результатом проведеної перевірки. Зокрема, цією перевіркою встановлено невиконання розповсюджувачем вимоги попередніх рішень відповідача про вжиття обмежувальних заходів, якими позивача було зобов'язано усунути формальну невідповідність радіотоварів технічному регламенту.

Позивач, не погоджуючись з такими рішеннями відповідача звернувся з позовом до суду, обґрунтовуючи свої позовні вимоги тим, що він виконав попередні вимоги Держпродспоживслужби та вжив усіх залежних від нього заходів для усунення формальних невідповідностей радіотоварів вимогам технічного регламенту, а саме – вилучив відповідні товари з обігу, повернув їх постачальнику та висунув останньому претензію про приведення цих радіотоварів у відповідність до вимог Технічного регламенту радіообладнання, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 травня 2017 року № 355 (далі - Технічний регламент № 355), про вжиті заходи повідомив відповідача.

Верховний Суд погодився із судами першої та апеляційної інстанцій, які задовольнили позов.

Суд виходив з того, що згідно із частиною третьою статті 24 Закону України «Про державний ринковий нагляд і контроль нехарчової продукції» під час проведення перевірки характеристик продукції у її розповсюджувачів на підставах, визначених підпунктом «б» пункту 2 частини першої цієї статті, об'єктом перевірки є документи, що містять інформацію про походження продукції, яка є небезпечною, становить ризик та/або не відповідає встановленим вимогам, та її подальший обіг (договори, товарно-супровідна документація тощо). Якщо розповсюджувач протягом узгодженого з органом ринкового нагляду строку не надав йому зазначені документи, такий розповсюджувач вважається особою, що ввела цю продукцію в обіг.

Частиною п'ятою статті 8 Закону України «Про державний ринковий нагляд і контроль нехарчової продукції» передбачено, що суб'єкти господарювання зобов'язані надавати на запит органів ринкового нагляду документацію, що дає змогу ідентифікувати: 1) суб'єкта господарювання, який поставив їм продукцію; 2) суб'єкта господарювання, якому вони поставили продукцію.

Відповідно до частини другої статті 8 Закону України «Про державний ринковий нагляд і контроль нехарчової продукції» визначено, що суб'єкти господарювання зобов'язані при здійсненні господарської діяльності ефективно взаємодіяти між собою під час вжиття обмежувальних (корегувальних) заходів, передбачених цим Законом.

Верховний Суд дійшов висновку, що відповідачем не витребовувалися у позивача як розповсюджувача радіоприладів додаткові відомості, документи, відсутні докази про проведення відповідачем перевірки постачальника, що свідчить про неналежне виконання ГУ Держпродспоживслужби в Харківській області своїх обов'язків, визначених частиною третьою статті 24, частиною першою статті 34 Закону України «Про державний ринковий нагляд і контроль нехарчової продукції», зокрема щодо здійснення аналізу повідомлення позивача про виконання ним рішень про вжиття обмежувальних заходів, проведення моніторингу результативності вжитих обмежувальних (корегувальних) заходів.

Водночас, висновки відповідача про неналежне виконання позивачем вимог рішень попередніх рішень Держпродспоживслужби ґрунтуються виключно на припущеннях, не підтверджуються будь-якими доказами; відповідач не наводить інших аргументів, підтверджених доказами, крім неможливості встановити постачальника радіоприладів, не зазначає, у чому виражається нерезультативне виконання рішень про вжиття обмежувальних заходів.

На цій підставі Верховний Суд сформулював правовий висновок, відповідно до якого положення частини п'ятої статті 8, частини восьмої статті 34 Закону України «Про державний ринковий нагляд і контроль нехарчової продукції», а також пункту 42 Технічного регламенту № 355 потрібно розуміти так: розповсюджувач зобов'язаний усунути формальні невідповідності товару вимогам цього регламенту шляхом використання усіх доступних засобів, зокрема вилучити радіообладнання з обігу, поки воно не буде приведено у відповідність з такими вимогами, поінформувати про це постачальника або виробника, а також повідомити органам державного ринкового нагляду всю наявну у нього інформацію про постачальника/імпортера радіообладнання; належність виконання рішення про вжиття обмежувальних (коригувальних) заходів оцінюється органом ринкового нагляду на підставі, зокрема здійснення аналізу повідомлення суб'єкта господарювання про виконання ним рішень про вжиття обмежувальних заходів та поданих на підтвердження цього документів, проведення моніторингу результативності вжитих обмежувальних (корегувальних) заходів та застосування інших засобів перевірки повноти та достовірності поданих розповсюджувачем доказів на підтвердження виконання ним вимог рішення про вжиття обмежувальних заходів (зокрема, у разі необхідності проведення перевірки постачальника або імпортера товарів); у випадку встановлення невиконання або неналежного виконання обмежувальних заходів орган ринкового нагляду зобов'язаний чітко вказати, у чому саме полягає неповнота виконаних заходів, які саме заходи ще мали бути виконані; у цьому випадку орган ринкового нагляду може вжити нові обмежувальні (корегувальні) заходи, а також застосувати до розповсюджувача штрафні санкції.

Постанова Верховного Суду від 19 січня 2023 року у справі № 520/6006/21

17.

Порядок реалізації тютюнових виробів або пристроїв для споживання тютюнових виробів у спеціалізованих торгових точках: позиція Верховного Суду

У провадженні Верховного Суду перебувала справа за позовом фізичної особи-підприємця (далі – ФОП, позивач) до Головного управління Держпродспоживслужби в Одеській області (далі – ГУ Держпродспоживслужби, відповідач) про визнання протиправними та скасування постанов про накладення штрафних санкцій.

У цій справі позивач не погодився з висновком ГУ Держпродспоживслужби про те, що реалізація кальяну є стимулюванням продажу тютюнових виробів, за яке передбачена відповідальність, визначена статтею 20 Закону України «Про заходи щодо попередження та зменшення вживання тютюнових виробів та їх шкідливого впливу на здоров'я населення».

Суди першої та апеляційної інстанцій позов задовольнили частково: визнали протиправною та скасували постанову ГУ Держпродспоживслужби про накладення стягнення.

Частково задовольняючи позовні вимоги, суди виходили з того, що продаж кальяну не є наданням послуги з продажу тютюнових виробів у наборі у розумінні абзацу п'ятого частини першої статті 16 Закону України «Про заходи щодо попередження та зменшення вживання тютюнових виробів і їх шкідливого впливу на здоров'я населення», оскільки послуга з продажу тютюну до кальяну чи кальяної суміші та надання

кальяну, як приладу для куріння, не можуть бути окремими послугами, які надаються у закладах ресторанного господарства; ці послуги не є такими, що пов'язані з курінням тютюну.

ГУ Держпродспоживслужби оскаржило до Верховного Суду вищенаведені судові рішення у частині задоволення позовних вимог, посилаючись на неправильне застосування судами у спірних правовідносинах положень статей 13 та 16 Закону України «Про заходи щодо попередження та зменшення вживання тютюнових виробів та їх шкідливого впливу на здоров'я населення», внаслідок чого, на думку скаржника, суди дійшли необґрунтованого висновку про те, що надання послуг з куріння тютюну за допомогою кальяну не можна розцінювати як захід, спрямований на стимулювання продажу та вживання тютюнових виробів.

Верховний Суд не погодився з такими доводами скаржника, касаційну скаргу залишив без задоволення, а судові рішення судів попередніх інстанцій – без змін.

Суд, на підставі аналізу положень статей 13 та 16 Закону України «Про заходи щодо попередження та зменшення вживання тютюнових виробів та їх шкідливого впливу на здоров'я населення», дійшов висновку, що куріння тютюнових виробів, а також електронних сигарет і кальянів забороняється у приміщеннях закладів ресторанного господарства. При цьому суб'єкт господарювання несе відповідальність за порушення вимог статті 16 Закону України «Про заходи щодо попередження та зменшення вживання тютюнових виробів та їх шкідливого впливу на здоров'я населення» шляхом здійснення прямого чи непрямого впливу (стимулювання) на споживача.

Крім того, Суд врахував, що згідно з пунктом 7 частини шостої статті 22 Закону України «Про рекламу» забороняються такі види діяльності з рекламування алкогольних напоїв та тютюнових виробів, знаків для товарів і послуг, інших об'єктів права інтелектуальної власності, під якими випускаються алкогольні напої та тютюнові вироби: продаж тютюнових виробів у наборі з будь-якими іншими товарами, які не пов'язані з вживанням тютюнових виробів.

Разом з тим, відповідно до частини сьомої статті 8 Закону України «Про рекламу» розміщення (...) товару у місцях, де цей товар реалізується чи надається споживачеві, у тому числі на елементах обладнання та/або оформлення місць торгівлі, а також безпосередньо на самому товарі та/або його упаковці, не вважається рекламою.

На цій підставі Верховний Суд сформулював правовий висновок, відповідно до якого положення абзаців першого та п'ятого частини першої статті 16, у системному зв'язку зі статтями 1 та 13 Закону України «Про заходи щодо попередження та зменшення вживання тютюнових виробів та їх шкідливого впливу на здоров'я населення», а також статтями 8 та 22 Закону України «Про рекламу», які передбачають заборону стимулювання продажу тютюнових виробів, зокрема у спосіб продажу тютюнових виробів у наборі з будь-якими іншими товарами або послугами, необхідно розуміти так, що такий продаж забороняється у наборі з будь-якими іншими товарами, які не пов'язані з вживанням тютюнових виробів; сам по собі продаж тютюнових виробів або пристроїв для споживання тютюнових виробів без їх згорання (кальян), якщо такий продаж не передбачає здійснення заходів, визначених частиною першою статті 16 Закону України «Про заходи щодо попередження та зменшення вживання тютюнових виробів та їх шкідливого впливу на здоров'я населення», не може вважатися стимулюванням продажу тютюнових виробів, оскільки інше тлумачення цієї норми означало б повну заборону продажу тютюнових виробів та як наслідок закриття усіх закладів, що спеціалізуються на такому продажі.

Постанова Верховного Суду від 19 січня 2023 року у справі № 420/2004/22

18.

Правила поведінки, створені у демократичній та правовій державі для захисту гарантованих прав особи, не мають користі, якщо вони не виконуються: Верховний Суд

Верховний Суд розглянув у касаційному порядку адміністративну справу за позовом ГУ Держпродспоживслужби до Товариства про стягнення штрафу.

Суди першої та апеляційної інстанцій провадження у справі закрили, оскільки дійшли висновку про відсутність у ГУ Держпродспоживслужби права на звернення до суду з позовом.

Верховний Суд не погодився з такими висновками судів попередніх інстанцій, касаційну скаргу позивача задовольнив, скасував ухвалу суду першої інстанції та постанову суду апеляційної інстанції та направив справу для продовження розгляду до суду першої інстанції.

Суд виходив з того, що, з огляду на положення статей 4, 5, 19 та 46 КАС України, до компетенції адміністративних судів належать спори за зверненням суб'єкта владних повноважень у випадках, визначених Конституцією та законами України. Визначальною ознакою справи адміністративної юрисдикції є суть (зміст, характер) спору. Публічно-правовий спір, на який поширюється юрисдикція адміністративних судів, є спором між учасниками публічно-правових відносин і стосується саме цих відносин.

Виникнення спірних правовідносин обумовлено несплатою Товариством штрафу за порушення Закону України «Про рекламу», накладеного рішенням ГУ Держпродспоживслужби.

Суд зазначив, що спеціальним нормативно-правовим актом, який визначає засади рекламної діяльності в Україні, а також регулює відносини, що виникають у процесі виробництва, розповсюдження та споживання реклами, є Закон України «Про рекламу».

За частиною першою статті 7 Закону України «Про рекламу» основними принципами рекламної діяльності є: законність, достовірність, а також використання форм та засобів, які не завдають споживачеві реклами шкоди.

Верховний Суд врахував, що відповідно до частини першої статті 26 Закону України «Про рекламу» контроль за дотриманням законодавства України про рекламу здійснює у межах своїх повноважень, зокрема, центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері державного контролю за додержанням законодавства про захист прав споживачів - щодо захисту прав споживачів реклами.

Питання накладення уповноваженими особами Держпродспоживслужби штрафів на рекламодавців, виробників і розповсюджувачів реклами за порушення законодавства про рекламу (крім штрафів, накладення яких належить виключно до компетенції Антимонопольного комітету і регулюється законодавством з питань авторського права та суміжних прав) регулює Порядок накладення штрафів за порушення законодавства про рекламу, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 26 травня 2004 року №693.

Пунктом 20 Порядку № 693 визначено, що сума штрафів за порушення законодавства про рекламу сплачується добровільно або стягується в судовому порядку відповідно до законодавства.

На цій підставі Суд дійшов висновку, що на Держпродспоживслужбу покладено функції, зокрема, у сфері захисту прав споживачів - щодо захисту прав споживачів реклами, в тому числі щодо накладення штрафів на рекламодавців, виробників та розповсюджувачів реклами та стягнення таких штрафів у судовому порядку.

У спірних відносинах ГУ Держпродспоживслужби діє як суб'єкт владних повноважень, наділений Законом України «Про рекламу» та Порядком № 693 функціями контролю за дотриманням законодавства України про рекламу та, відповідно, правом на звернення до суду з позовом про примусове стягнення штрафу за порушення законодавства про рекламу.

Цей спір не пов'язаний з вирішенням питання щодо цивільного права, а є публічно-правовим, оскільки виник за участю суб'єкта владних повноважень, який реалізовує у цих правовідносинах надані йому чинним законодавством владні управлінські функції.

У цій справі Верховний Суд зробив правовий висновок, відповідно до якого виконання Держпродспоживслужбою функції контролю за дотриманням законодавства про рекламу та наступне звернення з позовом про стягнення із суб'єкта господарювання, який допустив порушення цього законодавства, суми штрафу, у разі відмови останнього сплачувати такий штраф у добровільному порядку, є єдиним процесом системного виконання державою в особі уповноважених суб'єктів владних повноважень з реалізації конституційної гарантії захисту прав споживачів, здійснюючи контроль за якістю та безпечністю надання послуг у сфері реклами, оскільки правила поведінки, створені у демократичній та правовій державі для захисту інтересів громадян, не мають користі, якщо вони не виконуються.

Постанова Верховного Суду від 21 червня 2023 року у справі № 320/14138/21

Проведений аналіз практики Верховного Суду, яка стосується конституційних гарантій прав споживачів, дозволяє виділити наступні групи правових висновків у залежності від специфіки конкретних прав, які підлягають захисту.

#### Право дитини на безпечну якість одягу та іграшок

Введення в обіг дитячого одягу, виготовленого з використанням неорганічних хімічних волокон, без дотримання встановлених державних стандартів або технічних умов, які можуть бути джерелом негативної дії цілого комплексу хімічних речовин різних за класом небезпечності та впливом на організм дитини, становить ризики для споживачів (користувачів), несумісні із загальною вимогою щодо безпечності продукції.

На території України введені в обіг іграшки мають відповідати вимогам Технічного регламенту № 151, про що свідчить нанесення знака відповідності технічним регламентам згідно із загальними принципами маркування, установленими законом. При цьому, вжиття органами Держпродспоживслужби обмежувальних заходів, наявності для цього правових підстав, спрямовано на досягнення справедливого балансу між загальними інтересами суспільства, які полягають у створенні безпечних умов для фізичного розвитку дітей, захисту їх здоров'я від негативного впливу небезпечної нехарчової продукції, та вимогами захисту економічних інтересів окремої особи, зокрема, гарантованого частиною першою статті 42 Конституції України права на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом.

#### Право особи на належну якість продуктів харчування

Арбітражне лабораторне дослідження проводиться з дотриманням встановленої законодавством процедури. У разі незгоди оператора ринку з результатами основного лабораторного дослідження, останній має право провести арбітражне лабораторне дослідження. Для цього оператор ринку подає до компетентного органу заяву про проведення арбітражного лабораторного дослідження (випробування) із зазначенням уповноваженої референс-лабораторії. У разі погодження обраної оператором ринку акредитованої лабораторії проводиться відповідне дослідження. Якщо компетентний орган не погоджує обрану оператором ринку лабораторію, то арбітражне дослідження може бути проведене в іншій акредитованій лабораторії, що визначається компетентним органом. Для проведення арбітражного лабораторного дослідження подається зразок продукції, відібраний компетентним органом та переданий оператору ринку на зберігання.

В умовах надзвичайної ситуації, пов'язаної з епідеміологічним спалахом небезпечних інфекційних хвороб, сам факт недотримання суб'єктом господарювання карантинних обмежень, визнаних доцільними та обґрунтованими у встановленому порядку, створює загрозу для життя та/або здоров'я людей.

Введення в обіг споживачів поданням на маркуванні неоднозначної інформації про належність товару до рослинно-вершкового може спричинити негативні наслідки для життя та здоров'я споживачів з особливої групи ризику або внаслідок тривалого споживання.

Положення абзаців першого та п'ятого частини першої статті 16, у системному зв'язку зі статтями 1 та 13 Закону України «Про заходи щодо попередження та зменшення вживання тютюнових виробів і їх шкідливого впливу на здоров'я населення», а також статтями 8 та 22 Закону України «Про рекламу», які передбачають заборону стимулювання продажу тютюнових виробів, зокрема у спосіб продажу тютюнових виробів у наборі з будь-якими іншими товарами або послугами, необхідно розуміти так, що такий продаж забороняється у наборі з будь-якими іншими товарами, які не пов'язані з вживанням тютюнових виробів; сам по собі продаж тютюнових виробів або пристроїв для споживання тютюнових виробів без їх згоряння (кальєн), якщо такий продаж не передбачає здійснення заходів, визначених частиною першою статті 16 Закону України «Про заходи щодо попередження та зменшення вживання тютюнових виробів і їх шкідливого впливу на здоров'я населення», не може вважатися стимулюванням продажу тютюнових виробів, оскільки інше тлумачення цієї норми означало б повну заборону продажу тютюнових виробів та як наслідок закриття усіх закладів, що спеціалізуються на такому продажі.

#### Право особи на безпечність електроприладів

Однією з вимог законодавства про захист прав споживачів є надання споживачам достовірної та повної інформації про продукцію, яка поставляється або реалізується на території України. У зв'язку з цим відсутність у постачальника або виробника нехарчової продукції повного переліку технічної документації,

склад якої передбачений Законом України «Про державний ринковий нагляд і контроль нехарчової продукції» та технічними регламентами, свідчить про те, що така продукція не відповідає встановленим вимогам.

Частину другу статті 33 Закону України «Про державний ринковий нагляд і контроль нехарчової продукції» у системному зв'язку з положеннями пунктів 28, 42, 43 Технічного регламенту № 1067, пунктів 32, 44 та 45 Технічного регламенту № 1077 необхідно розуміти так, що законодавець надає право виробникам (або його уповноваженим представникам) наносити знак відповідності на пакування товару та супровідні документи виключно у випадку, коли є неможливим нанесення видимого, розбірливого та незмивного знака відповідності технічним регламентам на виріб виключно через його технічні характеристики розміри, матеріал, можливість пошкодження продукції. Такі умови як виробництво електротоварів для багатьох країн та неможливість у зв'язку з цим нанесення на корпусі товарів безпосередньо на виробничих лініях компаній-виробників не звільняють від обов'язку щодо дотримання наведених правових норм.

Суб'єктами господарювання в ланцюгу постачання є не лише особа, у якої було придбано продукцію, а й виробник продукції, імпортер. При цьому з метою усунення формальної невідповідності, приведення продукції у відповідність до встановлених вимог суб'єкт господарювання має право звернутися до будь-якого суб'єкта господарювання в ланцюгу постачання, в тому числі до виробника цієї продукції, а також вжити всіх можливих заходів для повідомлення постачальника про виявлену невідповідність встановленим вимогам. Законом не обмежено розповсюджувачів, котрими всупереч вимогам чинного законодавства було надано на ринку продукцію, що не відповідає встановленим вимогам, у виборі способів співпраці із суб'єктами господарювання в ланцюгу постачання з метою усунення формальної невідповідності. Однак необхідність ефективної співпраці між собою з метою забезпечення відповідності продукції встановленим вимогам визначено як обов'язок з метою досягнення встановлених Законом цілей.

Положення частини п'ятої статті 8, частини восьмої статті 34 Закону України «Про державний ринковий нагляд і контроль нехарчової продукції», а також пункту 42 Технічного регламенту № 355 потрібно розуміти так: розповсюджувач зобов'язаний усунути формальні невідповідності товару вимогам цього регламенту шляхом використання усіх доступних засобів, зокрема вилучити радіобладнання з обігу, поки воно не буде приведено у відповідність з такими вимогами, поінформувати про це постачальника або виробника, а також повідомити органам державного ринкового нагляду всю наявну у нього інформацію про постачальника/імпортера радіобладнання; належність виконання рішення про вжиття обмежувальних (коригувальних) заходів оцінюється органом ринкового нагляду на підставі, зокрема здійснення аналізу повідомлення суб'єкта господарювання про виконання ним рішень про вжиття обмежувальних заходів та поданих на підтвердження цього документів, проведення моніторингу результативності вжитих обмежувальних (корегувальних) заходів та застосування інших засобів перевірки повноти та достовірності поданих розповсюджувачем доказів на підтвердження виконання ним вимог рішення про вжиття обмежувальних заходів (зокрема, у разі необхідності проведення перевірки постачальника або імпортера товарів); у випадку встановлення невиконання або неналежного виконання обмежувальних заходів орган ринкового нагляду зобов'язаний чітко вказати, у чому саме полягає неповнота виконаних заходів, які саме заходи ще мали бути виконані; у цьому випадку орган ринкового нагляду може вжити нові обмежувальні (корегувальні) заходи, а також застосувати до розповсюджувача штрафні санкції.

Право особи на належну якість пального

Передумовою відбору зразків продукції є відповідне рішення керівника органу державного нагляду (контролю) (голови державного колегіального органу) або його заступника (члена державного колегіального органу), яке повинно бути мотивованим згідно із законом. При цьому законодавець зобов'язав посадову особу органу державного нагляду (контролю) до початку відбору зразків продукції довести до відома суб'єкта господарювання, який перевіряється, вказане рішення та роз'яснити йому порядок відбору зразків продукції. Тому ознайомлення представника суб'єкта господарювання з порядком перевірки якості дизельного пального, відсутність зауважень з боку представника суб'єкта господарювання при відібранні зразків дизельного палива у сукупності свідчать про дотримання посадовими особами державного нагляду (контролю) порядку відбору зразків дизельного палива.

Правовідносини, які виникають у сфері здійснення заходів державного ринкового нагляду та контролю нехарчової продукції, регулюються спеціальними законами України «Про державний ринковий нагляд і контроль нехарчової продукції», «Про загальну безпечність нехарчової продукції», технічними регламентами та іншими нормативно-правовими актами, що визначають особливий порядок здійснення перевірок характеристик продукції, у тому числі відбору зразків продукції та їх експертизи (випробування), вжиття обмежувальних (корегувальних) заходів, а також здійснення контролю стану виконання рішень про вжиття обмежувальних (корегувальних) заходів. Пріоритетність життя та здоров'я людини у сфері захисту прав споживачів забезпечується належним інформуванням споживачів про якість товару, його відповідність встановленим вимогам та технічним регламентам, у тому числі, з метою попередження розповсюдження бензину та дизельного палива, що не відповідають вимогам технічних регламентів.

Право особи на безпечні та комфортні умови проживання

У разі здійснення підприємствами, установами, організаціями та громадянами, а також іншими особами діяльності або використання ними звуковідтворювального обладнання, наслідком чого є перевищення рівня шуму, встановленого санітарними нормами, в таких приміщеннях і на таких територіях вони зобов'язані здійснювати заходи щодо попередження утворення та зниження шуму до рівнів, установлених санітарними нормами (у тому числі зобов'язані розробити проектну документацію та виконати заходи щодо зменшення впливу звукового навантаження на оточуюче середовище).

Квартира в багатоквартирному житловому будинку, не виведена із житлового фонду, не може бути зареєстрована як потужність з виробництва та/або обігу харчових продуктів у розумінні Закону України «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів», оскільки існує пряма заборона закону, зокрема, частини першої статті 383 Цивільного кодексу України, на використання квартири не за призначенням.

Виконання Держпродспоживслужбою функції контролю за дотриманням законодавства про рекламу та наступне звернення з позовом про стягнення із суб'єкта господарювання, який допустив порушення цього законодавства, суми штрафу, у разі відмови останнього сплачувати такий штраф у добровільному порядку, є єдиним процесом системного виконання державою в особі уповноважених суб'єктів владних повноважень з реалізації конституційної гарантії захисту прав споживачів, здійснюючи контроль за якістю та безпечністю надання послуг у сфері реклами, оскільки правила поведінки, створені у демократичній та правовій державі для захисту інтересів громадян, не мають користі, якщо вони не виконуються.

Право особи на належну якість та вартість комунальних послуг

Найефективнішим способом обліку споживання природного газу та забезпечення додаткових заходів, спрямованих на енергоефективність, є встановлення лічильників. При цьому, держава в особі компетентних органів зобов'язана забезпечити доступні умови для встановлення приладів обліку споживання природного газу.

До відома споживачів в обов'язковому порядку доводиться інформація про загальний розмір тарифу та його структура (плановані витрати за елементами, прибуток, податок на додану вартість); обґрунтування причин зміни тарифу (зазначення розміру діючого тарифу та відсотка відшкодування затвердженим тарифом собівартості, планового економічно обґрунтованого тарифу, дати, коли тариф востаннє переглядався, причин перегляду тарифу, зазначення відсотка зростання основних складових тарифу (заробітної плати, електроенергії, паливно-мастильних матеріалів), визначення відсотка підвищення тарифу тощо); інша додаткова інформація, визначена суб'єктом господарювання та/або органом, уповноваженим встановлювати тарифи. Зазначена інформація доводиться до відома споживачів шляхом розміщення на офіційному веб-сайті органу місцевого самоврядування в мережі Інтернет (за наявності), у друкованому засобі масової інформації місцевої сфери розповсюдження (перевага надається друкованим засобам масової інформації органу місцевого самоврядування), веб-сайті суб'єкта господарювання (за наявності) та, за необхідності, шляхом розміщення на інформаційних стендах біля адміністративних будинків органів місцевого самоврядування в населених пунктах, де споживачі отримують відповідні послуги. Недотримання встановленого порядку доведення до відома споживачів інформації про тарифи на житлово-комунальні послуги є підставою для визнання відповідних рішень органів місцевого самоврядування про встановлення (погодження), у тому числі зміну, тарифів незаконними та їх скасування.

Право особи на інформацію про ціну товару

Продавець, який реалізує продукцію, зобов'язаний подавати інформацію про ціну кожної одиниці продукції або однієї категорії продукції та ціну однієї стандартної одиниці цієї продукції, у тому числі у разі, якщо пропонується кілька товарів, робіт або послуг чи їх поєднання в одній пропозиції; невиконання таких вимог може бути підставою для притягнення до відповідальності, передбаченої Законом України «Про захист прав споживачів».

## **Файли матеріалу**

[Оригінальний файл автора](#)